

ΚΛΕΙΣΙΜΟ — ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ — ΨΗΦΙΣΜΑ

Σάββατο πρωί — 1 οκτωβρίου 1994

Αίθουσα Ιστορικού Δημοτικού Σχολείου Κορυτσάδων

Προεδρεύων: ΚΛ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ:

Όπως φαίνεται το πιο δύσκολο μέρος ενός Συνεδρίου είναι το τέλος. Μαζεύονται πολλά και ο χρόνος είναι περιορισμένος, καταλαβαίνω και την κόπωση.

Πριν προχωρήσω θα ήθελα κατ' αρχήν να σας μεταφέρω το χαιρετισμό προς το Συνέδριο, του κυρίου δημάρχου Καρπενησίου, ο οποίος χθες εκτάκτως ανεχώρησε για την Αθήνα. Έχετε, λοιπόν, τους εγκάρδιους χαιρετισμούς του. Φυσικά το Συνέδριό μας θα συνεχίσει να συνεργάζεται στο μέλλον με τον Δήμο Καρπενησίου.

Ένα είδος απολογισμού, αν επιχειρούσα, ποσοτικού θα 'λεγα, θα μπορούσα να εντοπίσω, έχω ήδη σε αδρές γραμμές καταγράψει, πάνω από 60 ομιλητές, οι οποίοι πέρασαν από το βήμα αυτό και ανέπτυξαν τις απόψεις τους. Είκοσι πέντε απ' αυτούς ήταν οι εισηγητές του Συνεδρίου, οι οποίοι βέβαια, ανέλυσαν την θεματολογία που είχαμε εγγράψει στο πρόγραμμα. Αλλά, όπως διαπιστώθηκε από την όλη διεξαγωγή του Συνεδρίου και τις συζητήσεις, που έγιναν εδώ, προέκυψαν ένα σωρό άλλα ζητήματα, τα οποία όχι μόνο σηματοδοτούν την ανάγκη ενός

άλλου συνεδρίου αλλά, θα 'λεγα, πολλών άλλων εξειδικευμένων πλέον συνεδρίων πάνω σε τέτοιες θεματικές όπως αυτές που ανέκυψαν εδώ στο Συνέδριο. Είναι κάτι που το θα έχουμε υπόψη μας για το μέλλον.

Βέβαια, όπως είχαμε τονίσει στην αρχική μας, εναρκτήρια ομιλία, το Συνέδριο δεν είχε την πρόθεση να καλύψει όλα τα θέματα που αφορούν την Εθνική Αντίσταση, απλώς ήθελε να ξεκινήσει αυτόν τον επιστημονικό διάλογο. Νομίζω, αν μπορεί να πει κανείς, ότι αν πέτυχε κάτι το Συνέδριο αυτό, ήταν να φέρει τους ανθρώπους της έρευνας, οι οποίοι εκπροσωπούνται εδώ από τους πανεπιστημιακούς εισηγητές και άλλους διανοουμενους - ερευνητές σε διάλογο με τους ανθρώπους της εμπειρίας, οι οποίοι, εκπροσωπούνται εδώ από τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης, δηλ. απ' αυτούς οι οποίοι έλαβαν μέρος στα δρώμενα της ηρωικής εκείνης εποχής. Αυτούς τους δύο, λοιπόν, προσπάθησε το Συνεδριό μας να τους φέρει στο βήμα του διαλόγου. Στη λατινική υπάρχει μία ρήση, που λέει: *theoria sine praxis est caro sine axis*, μ' άλλα λόγια, η θεωρία και η πράξη βρίσκονται σε μια διαλεκτική σχέση μέσα από τις οποίες μπορεί να φτάσει ο ερευνητής, ο μελετητής στην προσέγγιση της ιστορικής ή ευρύτερα της επιστημονικής αλήθειας.

Για μας, βέβαια, οι άνθρωποι αυτοί που φέρουν μέσα τους την εμπειρία της Εθνικής Αντίστασης, οι αγωνιστές, οι καπετάνιοι, αποτελούν ένα πολύτιμο κεφάλαιο της εθνικής μας ιστορίας, το οποίο δυστυχώς δεν το έχουμε, αν επιτρέπεται η έκφραση, «αξιοποιήσει», όπως θα 'πρεπε. Το Συνέδριο τούτο προσπάθησε, έστω και μετά από 50 χρόνια, να πάρει απ' αυτούς - το λέω με πάσαν παρρησία - να πάρει απ' αυτούς αυτά τα οποία έζησαν, τα βιώματά τους και φυσικά τις όποιες, έστω και υποκειμενικές τους απόψεις και γνώμες για το έπος της Εθνικής Αντίστασης.

Το κλείσιμο ενός Συνεδρίου, επαναλαμβάνω, δεν είναι εύκολο και δεν μπορεί να γίνει κάτω απ' αυτή την πίεση λήξης των

εργασιών. Γι' αυτό το λόγο θα ήθελα επειδή το ενδιαφέρον αυτού του Συνεδρίου στρέφεται επίσης στους πρωταγωνιστές της Εθνικής μας Αντίστασης, αυτοί να είναι που θα μιλήσουν τελευταίοι και θα κλείσουν αυτό το Συνέδριο. Θα ήθελα, λοιπόν, να σας προτείνω, και να παρακαλέσω, οι καπετάνιοι και όσοι εν πάση περιπτώσει αποτελούν τα μέλη της τιμητικής επιτροπής, οι οποίοι μας ετίμησαν με την παρουσία τους εδώ, να διατυπώσουν τις συμπερασματικές τους σκέψεις από τούτο το βήμα, σ' ένα, σε δύο, σε τρία, αλλά προς χάρη τους και σε 5 λεπτά, ας το πούμε το ανώτατο όριο, για να μην εξαντλήσουμε εντελώς την υπομονή των συνέδρων.

Πριν όμως, καλέσω τα μέλη της Τιμητικής Επιτροπής, τους καπετάνιους να κάνουν αυτό το κλείσιμο, θα ήθελα πρώτα-πρώτα να ευχαριστήσω για άλλη μια φορά όλους τους εισηγητές του Συνεδρίου, να ευχαριστήσω τα μέλη της οργανωτικής επιτροπής, να ευχαριστήσω τον Δήμο Καρπενησίου, τους Πρόεδρους των Κοινοτήτων, οι οποίες μας φιλοξένησαν και σήμερα τον Πρόεδρο Μαυρίκα, που μας φιλοξενεί εδώ στους Ιστορικούς Κορυσκάδες, που υπήρξαν η έδρα της ΠΕΕΑ. Ιδιαίτερα, θα μου επιτρέψετε να ευχαριστήσω τον Σεβασμιώτατο, ο οποίος απ' αρχής μέχρι τέλους παρακολούθησε τις εργασίες σαν καλός ακροατής και μαθητής αλλά και δάσκαλος. Σε λίγο θα χαρούμε να ακούσουμε και τις δικές του σοφές κουβέντες. Ακόμη τους εκπροσώπους των τοπικών αρχών που επίσης, παρακολούθησαν ανελλιπώς, παρά τον φόρτο της υπηρεσίας τους, τις εργασίες αυτού του Συνεδρίου.

Και ένα τελευταίο ζήτημα. Αυτό, που, πιστεύουμε, προέκυψε από τις συζητήσεις αυτού του Συνεδρίου, είναι η ανάγκη δημιουργίας πέραν της θεσμοποίησης, ας το πούμε, ενός Συνεδρίου για την Εθνική Αντίσταση, να υπάρξει το λεγόμενο Κεντρικό Αρχείο της Εθνικής Αντίστασης. Γι' αυτό το αρχείο έχουμε καταρτίσει εδώ ένα ψήφισμα, το οποίο προτείνω στο Συνέδριο προς έγκριση και γι' αυτό σπεύδω να σας το διαβάσω:

Επιστημονικό Συνέδριο «Η Εθνική Αντίσταση στην Ευρυτανία: 50 χρόνια από την ίδρυση και το Εθνικό Συμβούλιο της ΠΕΕΑ, 1944-94»

ΨΗΦΙΣΜΑ

Όλοι εμείς οι Σύεδροι που βρεθήκαμε σήμερα, Σάββατο, 1 Οκτωβρίου 1994, στην αίθουσα του ιστορικού Δημοτικού Σχολείου Κορυσχάδων Ευρυτανίας, όπου πριν 50 χρόνια συνήλθε το Πρώτο Εθνικό Συμβούλιο της ΠΕΕΑ, με το κλείσιμο των εργασιών του Συνεδρίου αυτού, καταλήξαμε στο ακόλουθο ψήφισμα:

1) Διαπιστώνουμε μετά από τις επιστημονικές ανακοινώσεις και τις συζητήσεις που έγιναν στο πλαίσιο του Συνεδρίου, ότι 50 χρόνια αργότερα απουσιάζει από τη χώρα μας ένα κεντρικό αρχείο της Εθνικής Αντίστασης 1941-1944.

2) Ζητούμε γι' αυτό από την Πολιτεία και ειδικότερα από τα Υπουργεία Πολιτισμού, Παιδείας, Εσωτερικών αλλά και όλους τους συναρμόδιους φορείς, την ίδρυση το ταχύτερον ενός Κέντρου Εθνικής Αντίστασης και ενός μουσείου στο οποίο να περισυλλεχθούν και να διαφυλαχτούν όλα τα πολύτιμα ντοκουμέντα, πειστήρια, έγγραφα, φωτογραφικά υλικά, ενδυμήματα και άλλα, που σώζονται ακόμη πριν τ' αφανίσει ο χρόνος, η άγνοια και η αδιαφορία.

3) Θεωρούμε επιτακτικό αλλά και συμβολική πράξη τιμής τόσο το Κέντρο όσο και το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης να εγκατασταθεί στην Ευρυτανία, στην οποία λειτούργησε η κυβέρνηση της ελεύθερης Ελλάδας και συνήλθε το Πρώτο Συμβούλιο της ΠΕΕΑ. Τέλος, εξουσιοδοτούμε το Ελληνικό Κέντρο Πολιτικών Ερευνών του Παντείου Πανεπιστημίου, τον Δήμο Καρπενησίου και την ιστορική Κοινότητα των Κορυσχάδων, να προβούν στις απαραίτητες ενέργειες για την υλοποίησή του σκοπού αυτού.

Κορυσχάδες, Ευρυτανίας, 1 Οκτωβρίου 1994».

Το ψήφισμα εγκρίνεται παμπηφεί... Λοιπόν, θα μου επιτρέψετε τώρα, να φτάσουμε πράγματι στο κλείσιμο του συνεδρίου... ναι, κ. Νικηφόρε (Ν. Καρκάνης).

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ:

Να κάνω μία πρόταση; Μήπως εκεί που μιλάμε για το μουσείο αυτό θα μπορούσαμε να βάλουμε και ένα μνημείο; Εξηγούμαι: Στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής έχουνε εκτελεστεί 600 άνθρωποι. Έχουνε γίνει 48 εκτελέσεις, δηλαδή 48 πρωϊνά το Σκοπευτήριο της Καισαριανής, έζησε αυτές τις μέρες. Νομίζω ότι είναι ο χώρος που έγιναν οι πιο μεγάλες, ας πούμε εκτελέσεις. Αν εκεί που λέμε, Αρχείο Εθνικής Αντίστασης, να βάζαμε κι ένα μνημείο Εθνικής Αντίστασης. Είναι η μόνη χώρα η οποία έχει δώσει τόσες θυσίες και δεν υπάρχει ένα μνημείο σχετικό, μνημείο Εθνικής Μνήμης. Κάνω την πρόταση αυτή...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:

Θέλει κανείς να δευτερολογήσει, να προσθέσει πάνω σ' αυτό... Επομένως, δεν υπάρχει αντίρρηση άρα μπαίνει και η ίδρυση μνημείου Εθνικής Αντίστασης.

ΣΥΝΕΔΡΟΣ:

– ... να δίνουμε λεφτά στο μπετό, όσο καλό κι αν είναι. Ας είναι πιο ουσιαστικά τα χρήματα. Μακάρι, να γίνει. Μνημείο υπάρχει. Μια πλάκα φτάνει για μνημείο.

- ... Εντάξει, αυτό είναι θέμα λεπτομέρειας. Τώρα...
- ... θα αποδυναμώσει την άλλη, το γενικότερο.
- ... Δηλαδή, εσείς δεν συμφωνείτε, κύριε Μπακόλα;

ΜΠΑΚΟΛΑΣ:

Για μνημείο, όχι. Υπάρχουν μνημεία.

– ... Κι εγώ συμφωνάω να μην περιληφθεί... Είναι σοβαρό το θέμα, αλλά εφόσον εδώ γίνεται λόγος για την ιστορία, για την έρευνα της Αντίστασης, να μην αποδυναμώσει αυτή τη προσπάθεια που θέλει και οικονομική ενίσχυση και από το κράτος.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:

Για να είμαστε ειλικρινείς, το θέμα δεν ανέκυψε μέσα από τις συζητήσεις του Συνεδρίου. Μ' αυτό δεν θέλω να κακοκαρδίσω τον καπετάν Νικηφόρο, αλλά δεν ανέκυψε σαν θέμα. Όμως

αν θέλετε, επειδή ετέθη τώρα και να συμβιβάσουμε τις δύο απόψεις, να πούμε ότι στις διαπιστώσεις αυτές είναι και η έλλειψη ενός μνημείου Εθνικής Αντίστασης, αλλά δεν θα προχωρήσουμε σε πάρα πέρα εξειδίκευση, τί να γίνει επ' αυτού.

ΖΑΜΑΝΟΣ:

Το θέμα του μνημείου, θέλω να σας πω, ότι πρόσθετα απ' όσα ειπώθηκαν, ότι αυτό το πράγμα το έχει πάρει απάνω του κατά ένα τρόπο, ο Δήμος της Καισαριανής. Ίσως έχετε υπόψη σας ότι υπήρχε μία μεγάλη διένεξη ανάμεσα σε μια κατασκευαστική εταιρία και στο Δήμο Καισαριανής. Αυτό, λοιπόν, το πράγμα βρίσκεται σε μία τέτοιου είδους διένεξη. Ο παρών Πρόεδρος της Κυβερνήσεως είχε αναλάβει προσωπικά την δέσμευση να δημεύσει το χώρο εάν δεν μπορέσει με δικαστική απόφαση να λυθεί. Έχουμε, λοιπόν, αυτή την κατάσταση και είναι ο Δήμος της Καισαριανής, ο οποίος ενδιαφέρεται πάρα πολύ για το θέμα:

ΚΑΠΕΤΑΝ ΠΕΡΙΚΛΗΣ:

Μόνο δυο λόγια θα πω. Μην βάζουμε, αν ξεκινήσουμε γιατί εγώ δεν έχω αντίρρηση για ένα τέτοιο μνημείο, αλλά μην τα μπλέκουμε τώρα όλα μέσα. Έχουμε μια συγκεκριμένη διατύπωση για τον χώρο που φιλοξένησε και που αφορά το Συνέδριο...

ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ:

Μ' άλλα λόγια να κρατήσουμε τον ευρυτανοκεντρικό χαρακτήρα του Συνεδρίου... Εντάξει. Νομίζω η τελευταία πρόταση του καπετάν Περικλή καλύπτει το όλο θέμα.

Λοιπόν, ας κουβεντιάσουμε λίγο. Θα καλώ τους καπετάνιους να έρχονται να κάνουν αυτή τη συμπερασματική, έτσι καταληχτική δήλωση, θα τους δίνεται το δώρο που έχετε να δώσετε εσείς κ. Μαυρίκα ως Πρόεδρος της φιλοξενούσας Κοινότητας των Κορυσχάδων ενώ μετά εμείς οι υπόλοιποι θα το πάρουμε κάποια στιγμή αργότερα.

ΠΛΑΤΑΡΗΣ:

Κύριε Πρόεδρε, για λόγους ιστορικούς διότι δεν ξέρουμε

πότε θα ξαναβρεθούμε σ' αυτόν τον ιστορικό και ιερό χώρο, προτείνω με τη σειρά που θα μιλήσουν οι «καπεταναρέοι» και εν συνεχεία όλοι οι άλλοι να υπογράψουν πάνω σε μία αφίσσα...

Σε μία αφίσσα, λοιπόν, του Συνεδρίου να υπογράψουν, να βάλουν την υπογραφή τους και το ονοματεπώνυμο από κάτω. Επίσης, ν' ακολουθήσουν και οι σύνεδροι που λάβανε μέρος, ο Σεβασμιώτατος, οι άλλες τοπικές αρχές διότι δεν ξέρουμε πότε θα ξαναμιξουμε σ' αυτό τον ιερό χώρο και θ' αποτελέσει ένα ιστορικό στοιχείο αυτή η αφίσσα που ίσως μας φανεί και χρήσιμη.

ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ:

Ευχαριστώ πολύ, κ. Πλατάρη. Αυτό ήταν και στις δικές μου προθέσεις να το ζητήσω σαν μια τελευταία εκδούλευση εκ μέρους των καπεταναίων. Θα 'λεγα όμως ότι θα πρέπει να υπογράψουν σε δύο αφίσσες. Τη μία να την αφήσουμε εδώ στους Κορυσχάδες σαν κειμήλιο – ενθύμιο και την άλλη να την πάρει το Κέντρο Πολιτικών Ερευνών να την κορνιζώσει και να την έχει στα γραφεία του. Άμα συμφωνείτε, λοιπόν, θα υπάρξουν μερικά bis μαύρα, κόκκινα, ό,τι υπάρχει...

Λοιπόν, θα καλέσω τους καπετάνιους με την αλφαβητική σειρά που είναι εδώ γραμμένοι. Πρώτος στη σειρά έρχεται ο κ. Νίκος Καρκάνης, ο Καπετάν Νικηφόρος.

ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ:

Αγαπητοί σύνεδροι. Βρισκόμαστε πια στο τέλος των εργασιών. Νομίζω ότι αυτές τις τέσσερις μέρες κάναμε μία πάρα πολύ καλή δουλειά και θα ήθελα πριν από όλα να ευχαριστήσω το Πάντειο Πανεπιστήμιο, την οργανωτική επιτροπή, τον Δήμο Καρπενησίου, τις τέσσερις κοινότητες, Κορυσχάδων, Μεγάλου και Μικρού Χωριού, Δομνίστας και να ευχαριστήσω τους παρόντες και ιδιαίτερα τον Σεβασμιώτατο.

Είναι τιμή για μας τους αντιστασιακούς που μας δόθηκε η ευκαιρία έστω και ύστερα από 50 χρόνια να παραβρεθούμε σ' αυτό το Συνέδριο και ιδιαίτερα στον χώρο αυτό, που εγώ για

πρώτη φορά επισκέφθηκα το 1944, όταν συνέρχονταν το Εθνικό Συμβούλιο των Κορυσχάδων, σαν Διοικητής του Λόχου Φρουράς της ΠΕΕΑ.

Είμαι βαθύτατα συγκινημένος και νομίζω ότι το Συνέδριό μας έχει στεφθεί από επιτυχία. Εύχομαι να το ακολουθήσουν και άλλα παρόμοια συνέδρια, ώστε να μπορέσουμε, όσο ζούμε, να βοηθήσουμε για να φωτιστούν και με την πείρα την προσωπική μας να πλουτίσουμε τη συγκέντρωση στοιχείων, ώστε όσο μπορούμε να φωτίσουμε το μεγάλο αυτό έργο, το μεγαλειώδες έργο της Εθνικής Αντίστασης. Ευχαριστώ πάρα πολύ.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΕΤΖΗΣ:

Κι εγώ εκ μέρους μου εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και στους ανθρώπους που πήραν αυτή τη πρωτοβουλία να οργανώσουν αυτό το Συνέδριο.

Βεβαίως, από το Συνέδριο αυτό βγήκανε πολλά άγνωστα, ίσως στους πολλούς συμπεράσματα. Διαφωτίστηκαν ένα σωρό άλλα προβλήματα. Εγώ είχα παρακαλέσει, όχι να κάνω αυτή την ομιλία αλλά να σας έλεγα κάτι άλλο, δηλαδή βλέπετε τις φωτογραφίες αυτές που εγώ είχα τραβήξει εκείνη την εποχή αλλά ήθελα να σας αναφέρω πώς ήρθα σ' αυτό το σημείο, δηλαδή στο χωριό Κορυσχάδες και τί αντιρρήσεις και τι δυσκολίες αντιμετώπισα εκείνη την εποχή. Αυτά τα λίγα ήθελα να σας πω. Αν μου το επιτρέπει ο Πρόεδρος, να σας πω πολύ σύντομα, σε πέντε λεπτά, γι' αυτό το περιστατικό.

Φυσικά είχα ανεβεί επάνω στο βουνό με την ιδιότητα του φωτογράφου και ένα εσωτερικό πόθο και μία πίστη πολύ γερή, αφάνταστα γερή, γιατί πίστευα πάρα πολύ σ' αυτόν τον αγώνα που έκανε ο ελληνικός λαός τότε για το ξεσκλάβωμά τους. Φυσικά, αυτά τα ένιωθα μέσα μου, αλλά δεν τα είχα συνειδητοποιήσει απόλυτα. Όταν ανέβηκα επάνω στο βουνό είχα ετοιμάσει 334 φιλμ, 6-9, είχα αγοράσει τρία ζευγάρια αλπινιστικά άρβυλα, εσώρουχα, εξώρουχα, μηχανές, μηχανές όταν λέω μία μηχανή αλλά είχα και διάφορες μηχανές, φάρμακα, χαρτιά και ένα σωρό άλλα που θα χρειαζόμουνα γι' αυτή τη δουλειά.

Αυτά όλα έγιναν εντελώς με δικά μου έξοδα. Καμία οργάνω-

ση από κείνη τη στιγμή και μέχρι αυτή τη στιγμή δεν μου έδωσε ούτε μία πεντάρα. Φυσικά δεν την εζήτησα. Ένα παράπονο είχα και έχω μέχρι αυτή τη στιγμή, ότι εγώ ούτε ασφάλεια έχω, ούτε και καμία σύνταξη, ούτε βρέθηκε κάποιος τέλος πάντων, η πολιτεία ή οργάνωση να μου πει, «να, ρε Μελετζή, πάρε και πέντε δραχμές». Δεν θα το ήθελα αυτό το πράγμα, αλλά έτσι από ευχαρίστηση. Να πω κι εγώ: ευχαριστώ παιδιά.

Βρέθηκα, λοιπόν, στις Κορυσκάδες και επειδή επάνω από το εργαστήριο το δικό μου ήτανε η Λέσχη των Εγγλέζων και από κάτω έμενε ο Κρις, ο οποίος ήταν αρχηγός της συμμαχικής αποστολής μου φέραν μιαν ημέρα οι Εγγλέζοι να τους εμφανίσω ένα φιλμ. Το εμφάνισα το φιλμ αυτό και τους τύπωσα και ορισμένες φωτογραφίες. Ζήτησαν να με πληρώσουνε. Εκείνη όμως την εποχή χρήματα φυσικά δεν πέρνούσανε. Λένε, τί να σου δώσουμε; Εγώ: θέλω λίγο τσάι. Γιατί τους ζήτησα το τσάι; Διότι δεν υπήρχε. Αν μας έπιανε ένας πόνος κοιλιακός, δεν είχαμε τίποτα να πάρουμε για να ανακουφίσουμε αυτό τον πόνο. Ζήτησα τότε από την Ευαγγελία, τη γυναίκα του Σάντου, γιατί με είχε πιάσει αυτός ο πόνος να μου δώσει λίγο τσάι. Μου λέει: «Μελετζή, δεν έχω. Δύο ψησιές τσάι έχω, να σου δώσω τη μία. Την άλλη, μου λέει, την φυλάω για το γέρο», δηλαδή για τον Σάντο. Όταν είδα, λοιπόν, αυτό το πράγμα και μια που μου δόθηκε η ευκαιρία με τους Εγγλέζους που ζήτησαν να με πληρώσουνε τους λέω: «Δεν θέλω τίποτε άλλο να μου δώσετε λίγο τσάι». Και πηγαίνουν και μου φέρνουν ένα σακουλάκι με δυόμισυ κιλά τσάι. Σκεφτόμουν όμως, ναι καλά μου το δώσανε το τσάι. Τί να το κάνω εγώ το τσάι. Λέω πρέπει να ζητήσω και ζάχαρη. Την άλλη φορά που μου φέρανε να τους ξανακάνω δουλειά, αντίς για λεφτά πάλι, λέγω θέλω και λίγη ζάχαρη, γιατί λέω τσάι δεν μπορώ να το πιω και με δίνουνε άλλο ένα σακουλάκι τσάι. Αυτή τη φορά ζητήσανε να με δώσουνε και τσιγάρα. Λέγω: «Ευχαριστώ πάρα πολύ αλλά εγώ δεν το έχω δοκιμάσει αυτό το πράγμα» και τους το έδωσα πίσω.

Ήρθε όμως μία ημέρα, αυτές τις ημέρες που βρισκόμαστε απάνω που δεν τους φέραν τους ανθρώπους τσιγάρα, ούτε

καπνό, ούτε τίποτα και ξαφνικά πηγαίνω στη πλατεία και τί να δω. Όλοι σκυθρωποί, απογοητευμένοι. «Τί έχετε ρε παιδιά», λέω. «Τί πάθατε;». «Δεν έχουμε, μου λένε, να καπνίσουμε τσιγάρο σήμερα». «Ε! λέω, γι' αυτό στεναχωριέστε; Θα σας οικονομήσω εγώ τσιγάρα». Πηγαίνω πάλι στους Εγγλέζους εκεί πέρα, λέω την άλλη φορά με δώσατε τσιγάρα κι εγώ σας είπα δεν τα θέλω. Λοιπόν σας παρακαλώ, δώστε μου αυτή τη κούτα». Η κούτα είχε καμιά 200 ή 300 τσιγάρα. Μου τη φέρανε τη κούτα και πηγαίνω στη πλατεία και άρχισα και τους τα μοίρασα τα τσιγάρα. Αυτό, λοιπόν, ο φρούραρχος τότε, ο Γιώργος ο Βρεττάκος, που ήταν φρούραρχος εκεί στη Βίνιανη το παρεξήγησε, νόμιζε ότι εγώ ήμουνα πράκτορας των Εγγλέζων. Όταν ήρθε, λοιπόν, η στιγμή να γίνει το Εθνικό Συμβούλιο και πήγα να του ζητήσω φύλλο πορείας για να βρεθώ κι εγώ στο Εθνικό Συμβούλιο μου λέει, «Μελετζή, δεν σου δίνω». «Γιατί, ρε Γιώργο, του λέω, δε μου δίνεις;». «Εσύ είσαι πράκτορας των Άγγλων». «Δηλαδή;». «Ξέρω γω; Μπορεί να είσαι και κατάσκοπος». Λέω: «Καλά, εντάξει. Άκουσε, Βρεττάκο, του λέω, είτε με δώσεις την άδεια είτε δε με τη δώσεις, εγώ θα πάω στις Κορυσχάδες». «Εάν τολμήσεις, μου λέει, εσύ χωρίς να σου δώσω φύλλο πορείας και πας στις Κορυσχάδες, εγώ θα βάλω φρουρές». Φυσικά για να μπει κανείς στη Βίνιανη, ένας δρόμος υπήρχε και για να βγει από τη Βίνιανη πάλι η έξοδος ένα δρόμο είχε. «Θα στήσω, μου λέει, φρουρές και στα δύο μέρη». «Στήσε, του λέω, εκατό φρουρές. Εγώ θα πάω», και τον άφησα εκεί πέρα. Γυρίζω...

Αν πάμε καμιά φορά στη Βίνιανη, θα σας δείξω από πού κατέβηκα. Ούτε αγριοκάτσικο να ήμουνα, ούτε τίποτα, δεν θα μπορούσε να περάσει αλλά από κάτω περνούσε το ρέμα, το ποτάμι της Μέδουλας και σκεφτόμουνα «τώρα τί θα κάνω; πώς θα περάσω τα φράγματα;». Λέγω «Θα κολυμπήσω, θα κολυμπήσω, τί θα κάνω». Ευτυχώς μου ήρθε στη σκέψη αντί να κολυμπήσω, κάνω ξανά μια ανηφόρα, πορεία και τα κατάφερα και πέρασα μέσα από το δάσος όπου παρακάτω ήταν το γεφύρι και πέρασα από τούτο το γεφύρι και ανέβηκα. Στο δρόμο συνάντησα τον Καρβούνη μαζί με τον Μπάμπη Κλάρα και παρέα ανε-

βαίναμε για το Καρπενήσι. Πιο πάνω συναντήσαμε το πολιτικό γραφείο του ΚΚΕ. Καθήσαμε εκεί πέρα, μιλήσαμε, τους έβγαλα φωτογραφίες και φτάσαμε εδώ πέρα.

Φυσικά, όταν ήρθα δούλευαν οι ζωγράφοι, οι οποίοι είχανε 'ρθει τρεις ημέρες ενωρίτερα από μένα και είχανε αρχίσει και ζωγραφίζανε τις μορφές του '21 και τα συνθήματα τα οποία βάλαμε κι ευτυχώς υπάρχουν μέχρι αυτή τη στιγμή.

Εγώ όμως σκεφτόμουνα, «καλά ήρθα εδώ πέρα. Τί να κάνω; Να καθήσω εγώ δυο μέρες χωρίς να κάνω τίποτα;». Λέω, «τί άλλο μπορώ να φωτογραφήσω»; μου λένε: να πας στο Μεγάλο Χωριό. Υπάρχει το νοσοκομείο και είναι οι τραυματίες εκεί πέρα και είναι χειρουργείο. Τράβα για το Μεγάλο Χωριό. Πήγα στο Μεγάλο Χωριό. Πραγματικά, βρήκα το νοσοκομείο. Φωτογράφησα τους γιατρούς, νοσοκόμες, φωτογράφησα τις εγχειρήσεις που γίνονταν εκείνη τη στιγμή και αφού τέλειωσα, λέω: «τί άλλο»; «Αν πας, μου λέει, στο Μικρό Χωριό έχει ένα τυπογραφείο. Θα φωτογραφήσεις το τυπογραφείο και μπορεί να βρεις και άλλα θέματα». Και πραγματικά ξεκίνησα, πήγα και στο Μικρό Χωριό, φωτογράφησα κι εκεί και στο γυρισμό, όταν ήρθα ήταν μία μέρα ενωρίτερα πριν αρχίσουν οι εργασίες στο Συμβούλιο.

Ε! Πέστε 14 μέρες που ήμουνα εδώ πέρα και φωτογράφιζα. Όταν τέλειωσαν οι εργασίες ξαναγύρισα μετά στη Βίνιανη να πλύνω τα φιλμ, για να δω και τί είχα κάνει. Άλλωστε με είχε πλησιάσει ο Ζεύγος, ο Καρβούνης, ένα σωρό άλλοι, ο Μπάμπης ο Κλάρας, το Πολιτικό Γραφείο και περιμένανε με αγωνία να δουν τ' αποτελέσματα. Όταν εμφάνισα τα φιλμ και είδα ότι τέλος πάντων είχα επιτυχίες, ήρθε ένα απόγευμα ο Ζεύγος εκεί πέρα, αρχίσαμε μία συζήτηση με το Ζεύγο. Λέω, «ξέρεις τί τράβηξα; Πάρ' ολίγο, λέω, να μη βρεθώ στο Εθνικό Συμβούλιο». «Γιατί», μου λέει. Λέγω, «Μ' έφερε τέτοιες αντιρρήσεις ο Βρεττάκος, που παρ' ολίγο να μην έρθω». «Καλά, μου λέει, ας τα ξεχάσουμε αυτά». Λέω, «καλά»!

Όταν είδε ο Βρεττάκος ότι ερχόνταν στο εργαστήριο ο Καρβούνης, ο Μπάμπης, ο Γιαννακόπουλος και ούτε ένας ο οποίος δεν πέρασε ν' ανεβεί από κει πέρα, κατάλαβε, του μίλησαν και οι άλλοι ότι, «Βρε το Σπύρο τον ξέρουμε από την

Αθήνα, είναι δικός μας άνθρωπος και αυτά». Τέλος πάντων, μου λέει «Ας τα ξεχάσουμε, Σπύρο, να γίνουμε ξανά φίλοι. Πές ότι δεν έγινε τίποτα». Λέω, «Καλά, αλλά αν δεν πήγαινα δεν θα υπήρχε, λέω Εθνικό Συμβούλιο. Το καταλαβαίνεις τί ζημιά θα μου έκανες»; Και δεν ήταν για μένα, αλλά δεν θα μπορούσαμε αυτή τη στιγμή να συζητάμε και για Εθνικό Συμβούλιο και όσα λόγια και να λέγαμε δεν θα είχαμε αυτά τα αδιάψευστα ντοκουμέντα». Αυτά, για να μην σας κουράζω, αυτά ήτανε... Και έτσι έγινε όλη η δουλειά. Είναι πολλά δηλαδή και ατέλειωτες οι δυσκολίες που είχα συναντήσει σ' όλη μου τη πορεία.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:

Στο Συνέδριό μας παραβρέθηκε από την αρχή μέχρι τέλους και ένας άλλος φωτογράφος της Αντίστασης, ο Κώστας Μπαλάφας, ο οποίος βέβαια κυρίως φωτογράφησε την Αντίσταση στη περιοχή της Πίνδου. Παρακαλώ τον κ. Μπαλάφα, ο οποίος ζήτησε επανειλημμένα να πει κάτι, να περάσει στο βήμα.

Κ. ΜΠΑΛΑΦΑΣ:

Σεβασμιώτατε, φίλοι μου Ευρυτάνες. Εγώ είμαι από το περιθώριο τους γεωγραφικού σας χώρου. Η Αντίσταση είναι έργο ολόκληρου του ελληνικού λαού. Το αν στεκόμαστε σε ορισμένα ονόματα είναι γιατί η μοίρα και η ιστορία τα διάλεξαν να προσφέρουν τον εαυτό τους θυσία γι' αυτόν τον αγώνα.

Όπως είπε και ο φίλος μου ο κ. Ζορμπαλάς, ο λαός για να πάει μπροστά να δημιουργήσει αυτό το μεγάλο έργο χρειάζονταν ταγούς και αυτοί που μπήκαν μπροστάρηδες στον αγώνα δεν ήταν από τα παιδιά της σειράς που γεννούν όλες οι μάνες. Ήταν παιδιά λεβέντες, με τόλμη που το φόβο δεν τον ήξεραν ούτε σε λέξη αλλά για κακή μας τύχη οι περισσότεροι χάθηκαν είτε στους αγώνες είτε από τους κατατρεγμούς για να ορφανέψει ο λαός και να χάσει η χώρα απ' ό,τι καλύτερο γέννησε.

Ήταν η γενιά του '40 που ξαγόρασε με το αίμα της το δικαίωμα να ζει λεύτερη. Αυτούς τους ήρωες τιμούμε σήμερα κι αυτά τα παλληκάρι που βαριοκοιμούνται στις βουνοπλαγιές και διάσελα χωρίς όνομα ή σταυρό που θάφτηκαν άψαλτοι και

μένουν αμνημόνευτοι και ακόμα γι' αυτές τις χαροκαμένες μάνες που κάπου-κάπου ακόμα αγναντεύουν στα ξάγναντα μη δουν κάποιο πού να 'ρχεται από μακριά. Περιμένουν άραγε ποιούς; Αυτούς που ποτέ δεν θα 'ρθουν αλλά πώς μπορούν να ζήσουν χωρίς ελπίδα και να το καλοπιστέψουν πως για πάντα τους έχασαν. Είναι αυτοί που ο ποιητής μας ο Γιώργος ο Κοτζιούλας έγραψε στο ποιητικό έργο, *«πεθάναιτε γι' αυτό της γης το κομμάτι, για της πατρίδας ακαίρια τη τιμή και ακόμη για δίκιο, το άγιο του χωριάτη, για της φτωχολογιάς το ατίμητο ψωμί»*. Ευχαριστώ πολύ.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΕΦΕΛΟΥΔΗΣ:

Φτάσαμε στο τέλος των εργασιών του Συνεδρίου μας. Πρέπει να πω ότι δεν κάναμε μια ολοκληρωμένη δουλειά. Αυτό είναι μια γενική διαπίστωση. Είναι όμως, επίσης, σωστό, ότι κάναμε μια αρχή και πιστεύω μία καλή αρχή. Όπως θυμάστε εγώ δεν μίλησα άλλη φορά πέρα από την εισήγηση που έκανα. Είχα να πω ορισμένα πράγματα σαν απάντηση σε ορισμένες απόψεις σχετικά με πολύ σοβαρά γεγονότα της περιόδου για την οποία μιλάμε. Αυτή τη στιγμή όμως δεν θ' αναφερθώ σ' αυτά. Δεν θέλω να ξαναγυρίσουμε σ' ένα νέο κύκλο προβολής απόψεων και συζητήσεων. Εγώ θα παρακαλούσα να μου επιτρέψετε να προτείνω να σταματήσουν εδώ οι συζητήσεις, δηλαδή ακόμα και τα μέλη της τιμητικής επιτροπής που θ' ανεβούν σ' αυτό το βήμα για να βοηθήσουν στο κλείσιμο του Συνεδρίου να είναι πάρα πολύ σύντομοι. Δεν θέλω τίποτε άλλο να πω. Σας ευχαριστώ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ:

Σεβασμιώτατε, αγαπητοί σύνεδροι. Δεν μίλησα σε άλλη, προηγούμενη διεξαγωγή του Συνεδρίου μας. Είμαι πολύ ικανοποιημένος με τη τιμή που μου 'κανε το Πάντειο Πανεπιστήμιο να με καλέσει στο Συνέδριό του, όμως είμαι υποχρεωμένος για τη Ρούμελη να σας αναφέρω ένα γεγονός που πήρα μέρος στον Εμφύλιο Πόλεμο.

Στο Γράμμο ήταν ένα ύψωμα που λέγονταν «κλέφτες». Εκεί

είχα 554 άνδρες και αυτοί ήταν τα 90% Ρουμελιώτες. Απ' αυτούς μείναμε 78. Προσέξτε 554, μείναμε 78. Ένα μήνα κρατούσαμε το ύψωμα αυτό. Είχα τρεις διοικητές λόχων. Ο Γιώργος Καραγιώργος από τη Μακρακώμη, ο Λάμπρος ο Πολίτης από τη Παλιοβράχα και ο Θύμιος ο Σορόπολος από τη Καστανιά Υπάτης. Μεγάλη τιμή για τη Ρούμελη και εκείνο που έχω να πω, ότι προηγούμενα είπε ο σύντροφος, ο σύντροφος Καρκάνης, για τις οργανώσεις τις ...αντιστασιακές... Αυτό είναι λυπηρό φαινόμενο για μας.

Η Αντίσταση είναι μία. Είναι λυπηρό φαινόμενο για μας να έχουμε τρεις οργανώσεις στην Αθήνα. Το σημερινό Συνέδριο εδώ του Καρπενησιού, θα πρέπει ν' αποτελέσει βάση και να κάνουμε αγώνα να ενωθούμε σε μια οργάνωση. Πρέπει να το καταλάβουμε αυτό το πράγμα. Είναι λυπηρό για μας. Γιατί; Πρώτα 'απ' όλα σήμερα, να πω και δυο λόγια βέβαια, όσο τα βλέπουμε ρόδινα τα πράγματα, ο ορίζοντας είναι σκοτεινός. Καραδοκούν από Ανατολή, από Βορρά και από τη Δύση. Δεν ξέρουμε τί περιμένει την Ελλάδα, γι' αυτό ακριβώς θα πρέπει να ενωθούμε σαν μια γροθιά όλοι οι Έλληνες για ν' ανταπεξέλθουμε, γιατί μπορεί να έχουμε δυσκολότερες καταστάσεις απ' αυτές που περάσαμε με την Αντίσταση γρηγορότερα. Ευχαριστώ πολύ.

ΚΑΠΕΤΑΝ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ:

Κι εγώ να ευχαριστήσω με τη σειρά μου όλους τους παράγοντες που παίξαν ρόλο για την λειτουργία αυτουνού του Συνεδρίου. Έχω τη γνώμη πως ήταν ένα πάρα πολύ μεγάλο και θετικό στοιχείο για τη δουλειά της Εθνικής Αντίστασης, που είναι ένα βασικό και κυρίαρχο πρόβλημα για το Έθνος μας, ξεχωριστά για τη χώρα μας.

Ευχαριστώ, ξεχωριστά, τον Σεβασμιώτατο που τίμησε με τη παρουσία του τις εργασίες μας και με το κύρος του έδωσε ένα κύρος και στη δουλειά του Πάντειου Πανεπιστήμιου, που είχε τη πρωτοβουλία αυτουνού του έργου.

Σε συνέχεια, ήθελα να κάνω κανά δυο προτάσεις. Δεν ξέρω

αν στέκονται ή δεν στέκονται, αλλά είμαι υποχρεωμένος να τις κάνω. Πρώτον, εγώ περίμενα από τον Πρόεδρο να μας διαβάσει κάποιο μήνυμα από πλευράς κυβέρνησης, ότι εδώ καθόμαστε και συζητάμε γι' αυτά τα θέματα που συζητήσαμε. Δυστυχώς, δεν υπήρχε κανένα μήνυμα. Φαίνεται ή δεν το ξέρει ή δεν το αναγνωρίζει σαν ανάγκη, όμως εγώ επιμένω, ότι πρέπει επειδή αυτοί δεν το ξέρουν να τους το θυμήσουμε εμείς και μ' ένα ψήφισμά μας να τους πούμε ότι συνήλθαμε, συζητήσαμε το τάδε θέμα και παρακάτω το Ψήφισμα ότι προτείνουμε όχι έξοδα και λεφτά για μουσεία, για όνομα του θεού, δεν είμαστε για μουσεία, σήμερα. Το κυριαρχικό μας ζήτημα είναι να συνεχίσουμε την έρευνα και την ιστορική μελέτη γύρω από αυτό το θέμα που πιάσαμε. Κατά συνέπεια όσα λεφτά να δωσουνε, να μας δώσουνε λεφτά, να τα θυσιάσομε σ' αυτό το σκοπό, δηλαδή να συνεχίσει η πρωτοβουλιά αυτή από τη πλευρά του Πανεπιστημίου του Πάντειου, ας έρθει σε επαφή και με άλλα όργανα, δικό του πρόβλημα είναι πώς θα οργανώσει αυτή τη δουλειά. Βάζω ένα ζήτημα. Να μην διακόψουμε την επαφή μας με το μελετητικό τμήμα του Πάντειου Πανεπιστημίου, γιατί η πρωτοβουλία του, που δεν είναι μονάχα τωρινή, ήταν και προηγούμενη για άλλα θέματα, σημαίνει ότι έχει ανθρώπους που νιώθουνε κάτι, πονάει η καρδιά τους για το θέμα που πονάει και η δική μας καρδιά.

Λοιπόν, προτείνω, συγκεκριμενοποιώντας το ζήτημα να κάνουμε ένα ψήφισμα, να το στείλουμε προς τη κυβέρνηση και να ζητήσουμε σε συνέχεια, να το επιδώσει προς ορισμένη επιτροπή, αν θέλετε προτείνετε και ανθρώπους για την επίδοση αυτής της επιτροπής κ.λπ. Αυτά ήθελα να πω. Ευχαριστώ πολύ.

ΚΑΠΕΤΑΝ ΕΡΜΗΣ:

Με την ολοκλήρωση, σήμερα, της διαδικασίας του Συνεδρίου αφιερωμένου στην Εθνική μας Αντίσταση, θα ήθελα κι εγώ να ευχαριστήσω θερμά όλους εκείνους τους παράγοντες που συντελέσαν στην πραγματοποίησή του. Να ευχηθώ να έχει συνέχεια και πάρα πέρα, που θα χρειαστεί πολλές χρόνος, πολλές

κόπος και η προσπάθεια όλων μας για τη συνέχιση αυτής της προσπάθειας, επιστημονικής έρευνας του τιτάνιου αυτού αγώνα του λαού μας κατά την περίοδο της Εθνικής Αντίστασης, 1940-1945.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα όλους τους συνέδρους και πριν απ' όλα το Σεβασμιώτατο που με τέτοια αφοσίωση και με τέτοια προσοχή παρακολούθησε τις εργασίες των ημερών αυτών του Συνεδρίου μας.

Είναι και στη δικιά μου πρόθεση να αναφερθώ στο γεγονός ότι το Συνέδριό μας αυτό καλύπτει ένα κενό από τη μεριά της επίσημης πολιτείας. Ήθελα να στιγματίσω αυτό το κενό, αυτή την απουσία. Όχι μονάχα του παρελθόντος, των 50 χρόνων που πέρασαν κι έμεινε στη γωνιά, στο περιθώριο ο αγώνας αυτός του λαού μας, της Εθνικής μας Αντίστασης, από δυνάμεις συντηρητικές που κυβέρνησαν τη χώρα μας, αλλά σήμερα, θα πρέπει να φύγει από δω, από το Συνέδριό μας, ένα μήνυμα και προς αυτή τη σημερινή εκπροσώπηση της επίσημης πολιτείας που είναι η κυβέρνηση της χώρας μας που θέλει να λέγεται σοσιαλιστική. Ποιά είναι η συμπεριφορά της και ποιά είναι η αναγνώριση της Εθνικής μας Αντίστασης, μ' αυτά που είπε ο Πρόεδρος της πρωτοβουλίας αυτής του Πάντειου Πανεπιστημίου και θα εθύμιζα στο σημερινό Πρωθυπουργό της χώρας. Ένα μήνυμα που έστειλε τον Οκτώβρη του 1991, όταν οι αντιστασιακοί μας στην πλατεία Κάνιγγος κάναν μια εκδήλωση για να διαμαρτυρηθούν, να καταδικάσουν τα μέτρα της Εθνικής Αντίστασης από την πλευρά της κυβέρνησης της τελευταίας τετραετίας, της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας και ο κ. Παπιάδρου μ' ένα μήνυμα, που έστειλε προς τη συγκέντρωσή μας στη πλατεία Κάνιγγος, κατεδίκασε όλα αυτά τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά της Εθνικής Αντίστασης στη τελευταία τετραετία, διακυβέρνηση της χώρας από τη Νέα Δημοκρατία κι έλεγε: «Εγώ προσωπικά σαν αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης αλλά και σαν Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, δηλώνω κατηγορηματικά και καταδικάζω τα μέτρα αυτά κατά της Εαμικής Αντίστασης και δηλώνω, όταν σύντομα θα γίνουμε κυβέρνηση, θα αποκαταστήσουμε στις σωστές της διαστάσεις την Εθνική

Αντίσταση και θα δικαιώσουμε τόσο την πλειάδα των απελθόντων αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης, όσο και τους επιζώντες», και ρωτάμε, εγώ δεν ξέρω αν εκπροσωπώ και τους συνέδρους μας και τους παρόντες. Όταν από τον Οκτώβρη του 1993 ξανάγινε κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ ως σήμερα κοντεύουμε να κλείσουμε ένα χρόνο, τί έκανε αυτή η κυβέρνηση; Και αυτό το μήνυμα ας πάει σ' ολόκληρη την κυβέρνηση, ας πάει στον Πρωθυπουργό, ας πάει στον κ. Μικρούτσικο, Υπουργό Πολιτισμού.

Παρακαλώ, λοιπόν, το Συνέδριό μας με μια επιτροπή να επισκεφθεί τους επισήμους εκείνους που δεν θα έπρεπε να κωφεύουν απέναντι σ' αυτή τη κληρονομιά του λαού μας που λέγεται Εθνική Αντίσταση και ιδιαίτερα μιλάμε, εμείς εδώ οι περισσότεροί μας σαν εκπρόσωποι της ΕΑΜικής Εθνικής Αντίστασης γιατί αυτή η πλευρά της Εθνικής μας Αντίστασης ήταν εκείνη που δέχτηκε τον άγριο διωγμό επί 50 ολόκληρα χρόνια από πλευράς πολιτείας.

Λοιπόν, μ' αυτή την ευκαιρία και τελειώνω, χωρίς να θέλω να κάνω κατάχρηση του χρόνου που διαθέτει ακόμα το Συνέδριό μας, μ' αυτό το στιγματισμό της τέτοιας αντεθνικής συμπεριφοράς της επίσημης πολιτείας ήθελα να καταθέσω κι εδώ σήμερα αυτή μου τη πρόταση, να φύγει αυτό το μήνυμα από το σημερινό μας Συνέδριο, που επαναλαμβάνω καλύπτει αυτό το απαράδεκτο κενό της επίσημης πολιτείας. Σας ευχαριστώ.

ΚΑΠΕΤΑΝ ΠΕΡΙΚΛΗΣ:

Δεν έχω συνηθίσει να βγάζω μεγάλους λόγους. Μια φορά κι ένα καιρό έβγαζα, τώρα θα σας πω μόνο δύο λόγια. Νομίζω ότι είναι άξιοι συγχαρητηρίων, κατ' αρχήν το Πανεπιστήμιο, το τμήμα αυτό, δεν ξέρω πως το λένε, που ανέλαβε αυτή τη πρωτοβουλία, ένα δεύτερον, όλων των εισηγητών, οι οποίοι κουράστηκαν να κάνουν όλη αυτή τη δουλειά και όλων αυτών των συμμετασχόντων μ' αυτή τη συμβολή που ο καθένας έδωσε, ανεξάρτητα αν κάποιος συμφωνάει ή δεν συμφωνάει μ' όλα αυτά που λέει.

Ένα δεύτερο ζήτημα που θέλω να πω, όταν βλέπω αναμεσά

μας το Δεσπότη και αν θέλετε και τις άλλες εξουσίες, εδώ τις τοπικές, νομίζω πως βρίσκομαι στην εποχή εκείνη, σαν να βλέπω τον Ιωακείμ και σαν να βλέπω τον Αχαΐας, τον Ηλείας, τον Αντώνιο... ναι, μπράβο καλά τον θυμηθήκαμε.

Τί έχω επιπλέον να πω επειδή δεν μίλησα όλες τις άλλες ημέρες χωρίς βέβαια να μακρυγορήσω. Να συνεχιστεί όσον το δυνατόν περισσότερο η προσπάθεια που κάνει το Πάντειο Πανεπιστήμιο, γιατί είναι, ίσως, η μοναδική φορά και η μοναδική ενέργεια μέσα στα 50 χρόνια. Ανεξάρτητα από τις άλλες ενέργειες που γίνονται, που μπορεί να μην είναι ή είναι κάπως αποσπασματικές, μπορεί να εκφράζουν οργανώσεις, μπορεί να εκφράζουν πρόσωπα αλλά δεν εκφράζουν ένα Επιστημονικό Ίδρυμα, που είναι πολύ αξιόλογη η πρωτοβουλία και η προσφορά η οποία θα προκύψει στο μέλλον.

Ένα άλλο ζήτημα που θέλω να πω. Μη παίρνετε υπόψη ό,τι διαβάζετε στα βιβλία. Έχω, χιλιάδες μπορούσα να σας αναφέρω τόσα και τόσα παραδείγματα. Υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι στα βιβλία τους με τοποθετούν ότι ήμουν στην τάδε μάχη, στη τάδε μάχη και είπα αυτό και έκανα τούτο και... εγώ δεν ήμουν και τους λέω ότι δεν ήμουν εγώ παιδιά, κάνετε λάθος. Όχι ήσουν και μαζί και στο βιβλίο ότι ήμουν. Αυτά δεν είναι αστεία. Είναι πολύ σοβαρά πράγματα. Έγραψε ο Μπότσαρης, ο πατριώτης σας ένα βιβλίο. Καλός, άγιος, του βγάζουμε το καπέλο, γιατί προσέφερε κι αυτός υπηρεσίες σ' αυτό τον αγώνα. Δεν το διάβασα αλλά έχω ακούσει και άλλες φορές, άκουσα και από δω μερικούς ομιλητές και μάλιστα και από τον εισηγητή, επικαλείται το Μπότσαρη για να βγάλει συμπεράσματα. Νομίζω πως να τα διαβάσει και αυτά αλλά πριν δημοσιεύσει κάτι και πριν τον επικαλεσθεί πρέπει να ρωτήσει ποιός είναι ο άνθρωπος και τι υπηρεσίες προσέφερε, αλλά και όταν έγραφε το βιβλίο πώς στεκόταν διανοητικά, ξέρω γω, πώς, κάπως;

Δεν είναι, λοιπόν, σωστό αυτό που ειπώθηκε από κάποιον εισηγητή, ότι ο Μπότσαρης πήγε και διόρισε τον Ηγούμενο της Μονής. Τον Ηγούμενο της Μονής του Προσού, τώρα το θυμήθηκα που το άκουσα, στη Λάσπη από πάνω σ' έναν έλατο κομμένο, έτσι με τη πριόνα, καθόμουν εγώ, ο Άρης και ήρθε

ο Ηγούμενος και μας παρεκάλεσε και επειδή για λόγους δεν ξέρω γω τί, τον αντικατέστησε ο Δεσπότης της Ναυπάκτου και φτιάξαμε εκείνη την ώρα ένα σημείωμα, εγώ μάλιστα το έγραψα, το έδωσα στον ηγούμενο και το στείλαν στον Δεσπότη της Ναυπάκτου και τον αποκατέστησε τον άνθρωπο στη θέση του.

Άλλο παράδειγμα: Υπάρχει περίπτωση και τελειώνω με τα παραδείγματα, δεν θα καταχραστώ το χρόνο σας, υπάρχει η περίπτωση της αυτοδιοίκησης για την οποία πολλά ειπώθηκαν και για την οποία όλοι έχουμε γνώμη... με την έννοια ότι υποχρέωσα τον παπά που δεν έθαβε τον άνθρωπο γιατί δεν ήθελε να του δώσει το αντάλλαγμα, δεν είναι παρεξηγήσιμα, δέσποτα, αυτά, μιλάμε αλήθεια, έτσι; Και πήγα και τον έφερα μάλιστα τροχάδην από κει που ήταν έξω κρυμμένος στο σπίτι, ξέρω γω, στο καλύβι και τον έβαλα, και τον υποχρέωσα να θάψει τους ανθρώπους.

Μην, λοιπόν, παίρνετε υπόψη αυτά που γράφουν στα βιβλία όλοι οι άνθρωποι. Ελέγξτε τα, όσο μπορείτε περισσότερο ελέγξτε τα. Το θέμα της αυτοδιοίκησης είναι πολύ σοβαρό και πρέπει πολύ σοβαρά ν' ασχοληθείτε σαν μελέτη, γιατί αν τα πάρουμε έτσι, απ' αυτά που έγιναν κι εδώ, διαπληκτισμοί, αν το έφτιαξε ο Μπακόλας, αν το έφτιαξε ο Γεωργουλάς ή αν το έφτιαξε ο ένας ή άλλος, όλοι προσέφεραν αλλά τέλος πάντων υπάρχει και ιεράρχηση. Γιατί, όταν βγαίνει τώρα ο Μπέικος και τα παίρνει όλα πάνω του, εγώ δεν μπορώ να του πω, αν τον είχα μπροστά μου, είναι νεκρός τώρα και δε θέλω, να του πω και μερικά πράγματα που απ' αυτά που λέει όλα, όχι όλα, αλλά περισσότερα έξω από τα ψηφίσματα του Συμβουλίου, έξω από τις Πράξεις της ΠΕΕΑ, έξω και από τ' άλλα ντοκουμέντα και μερικά τσιτάτα που επικαλείται από τους Δασκάλους του Γένους, από τους κλασαρχαίους κλασικούς, αυτά όλα είναι σωστά, αλλά εκεί στη διαπλοκή πώς τα κάνει, πώς τα φτιάχνει με το ρόλο κ.λπ., και βγαίνει όλο από πάνω αυτός, σαν να μην υπήρχε τίποτε άλλο, ούτε ΕΑΜ, ούτε τούτο, ούτε εκείνο.

Λοιπόν, τελείωσα. Είπα άλλη μια φορά ευχαριστώ. Αν νομίζετε αυτά που είπα ότι έχουν κάποια αξία, πάρτε τα υπόψη. Εάν δεν νομίζετε πετάξτε τα στο καλάθι των αχρήστων.

Ο ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ κ.ΝΙΚΟΛΑΟΣ:

Γνωρίζω ότι έχει επέλθει κάποια κόπωση, διότι είμεθα άνθρωποι.

Κατ' αρχήν χάρηκα πάρα πολύ όταν έλαβα την πρόσκληση γιατί αυτό που εκυοφορείτο από πολύ χρόνο και το είχαμε συζητήσει με τον αγαπητό Μένιο, πραγματοποιείται. Επί τέλους και χάρηκα γιατί πραγματοποιείται από επιστήμονας και δικαιώνουν τη θέση τους και το έργο τους. Από επιστήμονας, όχι από οργάνωση.

Μετά από τόσα χρόνια φυσικό ήταν το φαινόμενο της εκρήξεως. Δικαιολογώ ορισμένες εκρήξεις και εκτονώσεις. Μάλιστα δε, των αγωνιστών της Εθνικής Αντιστάσεως. Ιδιαίτερα εξαιρώ και υπογραμμίζω την ομολογίαν των σφαλμάτων. Άνθρωποι γαρ είμεθα. Ανθρώπινο το σφάλλειν, το πίπτειν. Μια σωστή διάγνωση μιας ασθενείας, μιας αρρώστιας είναι ένα ενθαρρυντικό στοιχείο για τη διόρθωση και τη πορεία προς την υγεία.

Η σημασία της παρουσίας μου εδώ εις την οποία ευγενώς ανεφέρθηκαν ορισμένοι δεν είναι τυπική αλλά ουσιαστική. Κατ' αρχήν τιμώ το Συνέδριο. Εκ δευτέρου τιμώ τους αγωνιστάς και συντελεστάς, τους πρωτοπόρους εκείνους της Εθνικής Αντιστάσεως οι οποίοι ανάμεσά μας είναι μια ζωντανή ιστορική παρουσία και μαρτυρία. Πέρασαν 50 χρόνια. Νομίζω, ας χρησιμοποιήσω το ρήμα αυτό αν και το ρήμα αυτό κρύβει πολύ παγίδα... Προσέξτε. Νομίζω, λοιπόν, ότι οι εξετάσεις δόθηκαν. Ακολουθεί η αξιολόγηση, η βαθμολογία με διαφορετικές εκτιμήσεις. Στις εκτιμήσεις μας ας μην είμαστε απόλυτοι, Η ιστορία δεν γράφεται πρόχειρα. Απαιτεί πολύ βάσανον, εάν θέλουμε να είναι ιστορία και όχι ιστοριογραφία ή ένα χρονικό ή ένα μυθιστόρημα. Ας μην είμαστε απόλυτοι ως επιστήμονες, το τονίζω αυτό. Μάλιστα δε για τους νεωτέρους που παρήλασαν από δω επιστήμονας, που τους χάρηκα. Γιατί λέγω δεν πρέπει να είμαστε απόλυτοι; Επιτρέψατέ μου να δανειστώ μια γραφική έκφραση του Αποστόλου Παύλου. Όσο χρόνο ζούμε εδώ, «εκ μέρους γινώσκομε. Μερική είναι η γνώσις μας, γι' αυτό δεν πρέπει να είμαστε απόλυτοι. Το απόλυτο ας το αφήσουμε στο Θεό, ο

οποίος γνωρίζει και τις διαθέσεις των ανθρώπων που δρουν μέσα στην ιστορία και από τις διαθέσεις θα κρίνει και τ' αποτελέσματα. Όχι αφορισμοί. Ένας επιστήμονας δεν έχει καμία σχέση με αφορισμούς. Απόλυτες κρίσεις, αυτό ανήκει στο Θεό.

Η Εθνική Αντίσταση δεν νοείται χωρίς την πνευματική αντίσταση. Και την πνευματική αντίσταση που είναι το θεμέλιο της Εθνικής Αντιστάσεως πρέπει να την προσέξουμε ιδιαίτερα, σ' αυτούς τους χρόνους που ζούμε. Λυπήθηκα και λυπούμαι όταν στα μετέπειτα χρόνια που ζούμε και εκ του ασφαλούς, λυπούμαι, λέγω, γιατί αυτό το κίνημα, το αυθόρμητο κίνημα του λαού, του ελληνικού και χριστιανικού λαού, νοθεύτηκε. Από τί νοθεύτηκε; Από τις σκοπιμότητες των ξένων κηδεμόνων μας αλλά ας μην τα φορτώνουμε όλα στους ξένους. Και από τα δικά μας ελαττώματα. Εγγενή ελαττώματα πολλές φορές, που δεν κατορθώσαμε ακόμη μετά από τόσα χρόνια δοκιμασίας και θυσιών ν' απαλλαγούμε.

Εξ αφορμής αυτής της διαπιστώσεως υπογραμμίζω την ανάγκη της πνευματικής καλλιέργειας και ανόδου και εδώ σ' αυτό το σημείο αναγνωρίζω τη μεγάλη, όχι όλη αλλά τη μεγάλη ευθύνη της ποιμενούσης Εκκλησίας. Θα επαναλάβω εκείνο που είπα και εντός της Συνόδου. Ο λαός μας κατά το πλείστον παραμένει αποίμαντος και ακατήχητος και άγεται και φέρεται από τους λαοπλάνους, από κείνους που με αγοραία εξυπνάδα, άγουν και φέρουν το λαό, ανεργάτιστο όντα, εκεί που θέλουν αυτοί.

Όταν ομιλώ για πνευματική αντίσταση, θέλω να γίνω σαφής. Ξεκινάει από μέσα μας. Πνευματική αντίσταση στο κακό οποιαδήποτε μορφή κι αν έχει. Ένας που δεν μπορεί να φέρει αντίσταση σε προσωπικό πεδίο, δεν μπορούμε να του εμπιστευθούμε αντίσταση εθνική. Πρέπει να ξεπεράσει κανείς τον εαυτό του, τον κατώτερο εαυτό του για να περιλάβει, έπειτα να δει, φωτισμένος, να δει το εθνικό συμφέρον. Λυπούμαι, λοιπόν, σήμερα στους καιρούς που ζούμε να χάνονται οι άνθρωποι μέσα στα κομμάτια και να μην βλέπουν το όλον. Να χανόμαστε

μέσα σ' ένα άκριτον και άκρατον κομματισμόν που δρα εις βάρος του Έθνους μας. Αν κατορθώσουμε ποτέ, είπα και προ ημερών σε κάποια άλλη συνάντηση, δεν εννοώ κατάργηση των κομμάτων, αυτά θα πρέπει να υπάρχουν, όμως, δεν νοείται δημοκρατία χωρίς πολυφωνία, δεν εννοώ αυτό αλλά να ξεπεράσουμε το κόμμα που αποτελεί αίρεση, επιλογή μια μικρή επιλογή. Να ξεπεράσουμε το κόμμα, την αίρεση για να βρούμε το καθόλου, το όλο, την αλήθεια που είναι καθολική, γι' αυτό και η ορθόδοξος εκκλησία έχει αυτό το χαρακτηρισμό μέσα στο σύμβολο της πίστεώς μας, εκτός των άλλων ότι είναι αποστολική, καθολική. Έχει σκοπόν να περιλάβει όλον τον κόσμο, τον καθόλου κόσμο, είναι ανοικτή σε όλο τον κόσμο. Δεν βλέπει ότι εσύ είσαι δικός μου και εσύ δεν είσαι δικός μου.

Πώς θα ξεπεράσουμε αυτά τα πράγματα; Εγώ απλώς με αυτές τις σκέψεις, που δεν θέλω να τις παρατείνω, θέλω να επισημάνω ορισμένα ελαττώματά μας και για να μην φανεί, ότι είναι δικές μου απόψεις, μέσα στα δελτία που άνοιξα σήμερα το πρωί, όσο μου επέτρεψαν, γιατί φεύγοντας από δω με κυνηγούν πάρα πολλές υποχρεώσεις. Θ' αναφερθώ μόνο σε μία. Μέσα στα δελτία μου το βρήκα αυτό. Ο Ακαδημαϊκός Νικηφόρος Βρεττάκος παρουσιάζοντας προσφάτως κατά τη διάρκεια συνεντεύξεως τύπου, όταν λέω προσφάτως δεν εννοώ χθες και προχθές, εν πάση περιπτώσει στον καιρό μας, την νέα του ποιητική συλλογή και αναφερόμενος στην κρίση που διέρχεται ο τόπος μας, μεταξύ άλλων λέει και τα εξής: *«Ζούμε σε μια περίοδο έκπτωσης των αξιών που δεν έχει παρατηρηθεί ποτέ στη χώρα μας. Οι άνθρωποι, μονάδες ή ομάδες που έχουν συνείδηση αυτής της έκπτωσης και που βρίσκονται παντού θα πρέπει να κινητοποιηθούν σε μια σταυροφορία εθνικής σωτηρίας. Το 1992 — ήταν προ του '92, στα πρόθυρα — είναι κοντά και τα πράγματα δείχνουν πως οι αντιστάσεις δεν μπόρεσαν να αναχαιτίσουν την πλημμυρίδα η υ μπορεί να μας φέρει ως την εξαφάνιση»*. Μπορεί να έχει δοθεί μία δόση υπερβολής. Αν δεν το κάνουμε αυτό θα σημαίνει πως δεν έμεινε τίποτε στη θέση του σ' αυτό τον τόπο, πως δεν υπάρχουν υπεύθυνοι άνθρωποι σε κανέναν τομέα της ζωής. Δεν συμμαρίζομαι το απόλυτο των

κρίσεών του για να είμαι συνεπής προς αυτά που σας είπα προηγουμένως σαν γενικές παρατηρήσεις.

Θα ευχαριστήσω πάρα πολύ, έτσι το αισθάνομαι, τον αγαπητό Μένιο που πολλές φορές συζητήσαμε προτού να φτάσουμε εδώ, επάνω σ' αυτό το θέμα και θα ευχηθώ επειδή ο επιστήμων πρέπει να τον διακρίνει και κάποια συνέπεια για να μην είναι έπεια πτερόεντα αυτά που ειπώθηκαν εδώ και ευχαριστώ πάρα πολύ τους εισηγητές αλλά και τους αγωνιστές για όσον πλούσιον πνευματικόν έφεραν στο τραπέζι του Συνεδρίου. Τους ευχαριστώ πάρα πολύ και πιστεύσατέ με, όπως αισθάνομαι να ομιλήσω, όταν καθόμουνα εδώ, καθόμουνα με πνεύμα μαθητείας. Εγώ δεν έχω το χρόνο, γιατί άλλες είναι οι υποχρώσεις μου οι ποιμαντικές και σέβομαι πάρα πολύ τους ανθρώπους εκείνους, που εμόχθησαν αφού προηγουμένως άλλοι εθυσιάστηκαν και έφεραν τόσο πλούσιο έργο, τόση πλούσια σοδειά εδώ.

Αν θέλουμε, λοιπόν, να είμεθα συνεπείς, παρακαλώ να ενεργήσετε, όπως είπαμε, να ενεργήσετε αλλά παρίσταται ανάγκη, – αυτό φάνηκε καθαρότατα να γίνουν συναντήσεις συνέδρων, να επαναληφθεί το Συνέδριο αυτό αλλά με επιμέρους θέματα για να μπορεί η κάθε θεματική ενότητα να εξεταστεί εις βάθος και εις πλάτος, γιατί έτσι θα δώσουμε υλικό για τους αυριανούς ιστορικούς.

Είναι χαρακτηριστικά αυτά που είπε ο τελευταίος ομιλήσας, ο κ. Χουλιάρας (Περικλής) ότι παρεισφρύουν πολλά λάθη μέσα και πρέπει ο ιστορικός να έχει, να διαθέτει εκτός των άλλων προσόντων εκείνο που ετόνιζαν οι πατέρες μας ως μία από τας πρώτας αρετάς, την αρετήν της διακρίσεως. Δεν είναι εύκολο, αγαπητοί μου. Όσο πιο καθαρός είναι κανένας, όταν λέγω καθαρός, θεραπευμένος είναι κανένας από τα πάθη, τα ανθρώπινα και όσο πιο φωτισμένος από τη Χάρη του Θεού είναι ένας άνθρωπος, τόσο διακρίνει καλύτερα.

Εύχομαι οι ιστορικοί και αυτοί που σήμερα, οι επιστήμονες που εργάζονται και οι αυριανοί ιστορικοί, που σήμερα εκκολάπτονται, αυτοί, να έχουν αυτές τις προϋποθέσεις για να γράψουν ιστορία, η οποία θα είναι διδάσκαλος της αυριανής γενεάς μας. Ευχαριστώ πολύ.

Ο ΤΟΜΟΣ
Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ
50 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟ
ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ Π.Ε.Ε.Α.
(1944 - 1994)

ΤΟΜΟΣ Α΄
ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ, ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΣ - ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΑΣΣΗ
ΣΟΛΩΜΟΥ 55, ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 5200.526
ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΛ. Σ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΗ
ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ 1995
ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ